

12.05.2023

Ennaltaehkäisy

Väestön työ- ja toimintakykyä heikentävät keskeiset kansantaudit, joista merkittävimmät ovat mielenterveyden häiriöt ja lihavuus (OECD 2023). Näiden ongelmien taustalla on yhteisiä tekijöitä kuten yksinäisyys ja osattomuus, huono ravitsemus, vähäinen liikunta, tupakointi ja päihteiden käyttö.

- Lihavuuden kustannukset yhteiskunnalle ovat noin 5 mrd euroa/vuosi. Lihavuuden aiheuttamien sairauksien arvioidaan lähivuosikymmeninä nousevan noin 10 % terveysbudjetista. OECD on ennustanut, että lihavuuden vuoksi bruttokansantuote laskee Suomessa jopa 2,8 % seuraavien kymmenien vuosien aikana. (OECD)
- Mielenterveysongelmien on arvioitu aiheuttavan yhteiskunnalle jopa 11 mrd euroa/vuosi. Erityisesti mielenterveydestä johtuvien sairauspoissaolojen ja työkyvyttömyyseläkkeiden määrä on korkea. Vuonna 2021 liki 3 000 alle 35-vuotiasta henkilöä siirtyi työkyvyttömyyseläkkeelle mielenterveyssyistä, mikä tarkoittaa keskimäärin kahdeksaa nuorta joka päivä. (OECD)
- Alkoholin ja huumeiden käytön haittojen välittömät vuosittaiset kustannukset yhteiskunnalle ovat vähintään noin mrd €, josta terveydenhuollon ja sosiaalipalvelujen ja -turvan osuus on noin 40 prosenttia. Tupakoinnin aiheuttamien välittömien haittojen taloudelliset kustannukset ovat 630 milj €, josta terveydenhuollon kustannusten osuuden arvioidaan olevan 340 milj €. (THL) Kansainvälisen vaikutusarvioinnin mukaan Alkon monopolin purkamisen seurauksena alkoholikuolemat lisääntyisivät noin 500 hengellä, sairaalakäynnit noin 10 000 käynnillä ja valtion menot 270 milj €/ vuosi
- Terveys- ja hyvinvointiongelmien ovat yleisimpiä matalan koulutuksen ja tulotason väestöryhmissä. Kansansairauksia ja syrjäytymistä ehkäisemällä voidaan saavuttaa merkittäviä säästöjä.

Koska kansansairauksien aiheuttamat vaikutukset julkiselle taloudelle ovat niin merkittävät, liittyy niihin myös pitkällä aikavälillä merkittävä kustannusten hillinnän potentiaali. Potentiaali syntyy paitsi pienempinä palvelu- ja etuusmenoina, myös työllisyyden ja työn tuottavuuden parantumisena. Tämä tulee kuitenkin edellyttämään panostuksia ja jo olemassa olevien rakenteiden turvaamista, jotta tilanteessa päästään paremmalle tasolle tulevaisuudessa. On tärkeää tunnistaa vaikuttavat toimet, johtaa toimeenpanoa ja mitata vaikutuksia systemaattisesti. Vaikutukset näkyvät pitkällä aikavälillä, pikaisia säästötoimia on vähäisesti saatavissa.

Karkeasti arvioitu kustannusten hillinnän potentiaalinen kokonaisvaikutus julkiseen talouteen (palveluvaikutus, sotu, työllisyyskehitys): 4 v 300 milj €, 8 v noin 1 mrd € ja 15 v 2-3 mdr €

Viisi toimenpide-ehdotusta

1. Suomi terveemmäksi -ohjelma
2. Hyvinvointialueiden ennaltaehkäisevän toiminnan vahvistaminen
3. Nuorten hyvinvoinnin tukeminen ja syrjäytymisen ehkäisy vahvistamalla lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdepalveluita ja poikkihallinnollista yhteistyötä
4. Elinvoimainen ja hyvinvoiva kunta –toimenpidekokonaisuus: Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen kuntien tehtävänä (Alue- & kuntapöytä)
5. Ennaltaehkäisyn ohjaus kansallisesti

Lähteet:

Wellbeing in Finland (OECD 2023) <https://doi.org/10.1787/ecf06a58-en>

The Heavy Burden of Obesity The Economics of Prevention (OECD, 2019) [The Heavy Burden of Obesity: The Economics of Prevention | en | OECD](#)

KV-vaikutusarviointi (2019) <https://www.uvic.ca/research/centres/cisur/assets/docs/report-alko.pdf>

Toimenpiteet

1. Suomi terveemmäksi –ohjelma

- Kansalaisjärjestöjen kanssa yhteistyössä toteutettava laaja-alainen ja poikkihallinnollinen kansansairauksien taustatekijöihin kohdentuva konkreettinen toimenpideohjelma
- Toimenpiteet kohdentuvat kuntien, alueiden ja järjestöjen toimintaan
- Otetaan käyttöön vaikuttavaksi arvioituja ehkäisevän työn toimintamalleja, johdetaan niiden toimeenpanoa osana ohjelmakokonaisuutta ja seurataan vaikuttavuutta
- Uudistetaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen käytäntöjä kehittämällä uusia ratkaisuja

Valitaan yhteistyössä asiantuntijoiden ja sidosryhmien kanssa keskeisiin kansansairauksiin vaikuttavat toimenpiteet, joiden toimeenpanoa edistetään kansallisesti. Kaikissa toimenpiteissä varmistetaan, että ne eivät lisää väestöryhmien tai alueiden välistä eriarvoisuutta. Toimenpiteet kohdentuvat yksilöön, yhteisöihin ja elinympäristöön. Esimerkiksi: *elintapaohjaus, joukkoruokailuun panostaminen, arkiliikunnan lisääminen ja lähiliikuntapaikat, kulttuuri hyvinvoinnin edistämisessä ja yksinäisyyden vähentämisessä, oppilaitosten ja työpaikkojen toimintamallit, arjen toimintakyvyn valmennukset osana varhaisen tuen palveluita, hyvinvointia ja terveyttä edistävät digitaaliset palvelut ja vertaistuki.*

Ohjelmassa uudistetaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen käytäntöjä kehittämällä uusia ratkaisuja vastaamaan erityisesti matalan koulutuksen ja tulotason väestöryhmien tarpeisiin sekä lisäämään hyvinvointia edistävien palvelujen kysyntää.

Esimerkiksi: *palveluseteli, aktiivisuuskortit, veroratkaisut, innovaatioiden kehittäminen ja teknologiaratkaisut.*

2. Hyvinvointialueiden ennaltaehkäisevän toiminnan vahvistaminen

- Vahvistetaan väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen näkökulmaa hyvinvointialueiden ohjauksessa: hyvinvointialueiden seurannassa ja arvioinnissa käytettävän tietopohjan 612/2021 29§ kehittämisen edistävää työtä vahvistavaksi
- Kehitetään kannustavia elementtejä rahoitusmalliin (mm. hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kertoimen edelleen kehittäminen)
- Tuetaan alueellisten yhdyspintojen (kunnat – hyvinvointialue) rakenteiden ja toimivuuden vahvistamista (mm. elintapaohjauksen tarkistuslista)

3. Tuetaan nuorten hyvinvointia ja ehkäistään syrjäytymistä vahvistamalla lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdepalveluita ja poikkihallinnollista yhteistyötä

- Sosiaali- ja terveydenhuollon menokasvuun voidaan vaikuttaa siirtämällä painopistettä ennaltaehkäiseviin ja perustason palveluihin. Tämä edellyttää alkuvaiheessa lisäinvestointeja perustason palveluihin sekä toiminnan systemaattista arviointia ja kehittämistä vaikuttavuuden parantamiseksi.
- Mielenterveys- ja päihdepalveluja sekä etsivän nuorisotyön kehittäminen nykyistä kokonaisvaltaisemmaksi lainsäädäntömuutoksin ja investoimalla perustason

integroituihin palveluihin. Erityisesti nuorten ikäryhmässä perustason mielenterveys- ja päihdepalvelujen vaje on suuri, minkä seurauksena palvelujärjestelmän kalleimmat osat eli lastensuojelu ja erikoissairaanhoido kuormittuvat.

- Nuorisotakuun poikkihallinnollisen toimintamallin käyttöönotto työllisyys-, nuoriso-, koulutus- ja sosiaali- ja terveysterveyspalveluissa
- Mielenterveyssyistä osatyökykyisten nuorten ja nuorten aikuisten työllistymisen monialainen tuki. Soten ja TE-palvelujen yhdyspintojen kehittäminen.
- Lapsiperheköyhyyden vähentäminen

4. Elinvoimainen- ja hyvinvoiva kunta –toimenpidekokonaisuus: Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen kuntien tehtävänä (*Alue- & kuntapöytä*)

- Arvioidaan mahdollisuutta kasvattaa kuntien valtionosuuden hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lisäosan rahoitusosuutta. Selvitetään sopimuksellisuuden (esim. kasvusopimukset) mahdollisuuksia hyvinvoinnin edistämisessä.
- Kehitetään erikokoisten kuntien keinoja vahvistaa lasten ja nuorten turvallista ja hyvinvointia edistävää kasvuympäristöä: varhaiskasvatus, koulut, nuorisotoimi, liikunta- ja vapaa-aika, ravitsemuspalvelut (ml. ruokakasvatus), tekninen toimi.
- Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen johtaminen ja yhdyspintatyö (kunnat-hyvinvointialueet-järjestöt-yritykset): hyvinvointitiedon käyttö, ilmiölähtöinen budjetointi ja vaikuttavien toimintamallien toimeenpanon tuki, yhteistyön vahvistaminen hyvinvointialueiden kanssa.

5. Ennaltaehkäisyyn ohjaus kansallisesti

- Valmistellaan laaja-alainen terveysperustainen vero.
- Alkoholista ja päihteistä ja epäterveellisestä ravitsemuksesta johtuvaa SOTE-järjestelmän kuormittumista ehkäistään. Ei valmistella lainsäädäntöä, jolla aiheutetaan terveyshaittojen lisääntymistä ja sitä kautta palvelujärjestelmän kustannusten nousua.
- Parlamentaarisen terveyserokomitean asettaminen (lainsäädäntö, rahoitus)
- Hyvinvoinnin neuvottelukunnan asettaminen (korvaa aiemman kansanterveyden neuvottelukunnan)
- Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden riippumattoman arviointielimen perustaminen (toimielintä ei ole, vrt. talouspolitiikan arviointineuvosto)
- Nuorisotakuun poikkihallinnollisen strategisen ohjauksen kansallisen tason toimintamallin kehittäminen ja toimeenpano. Työllisyys-, nuoriso-, koulutus- ja sosiaali- ja terveysterveystoimien yhteensovittaminen, vähentää palvelujärjestelmän sirpaleisuutta ja parantaa vaikuttavuutta nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä ja hyvinvoinnin edistämisessä.